

Ztracený mlýn

Hako hejna jepic k plápolavému ohni, táhnou se Uhři ke Ztracenému mlýnu. Ohněm nebyl ten starý mlýn, ale sličná žena a její krmě, která voní slaninou. V čase obležení Znojma mlýn hučel jako včelí úl. Ale brzy pyšní a vyšňoření uherští šlechticové vypudili odtud prosté zbrojné a sami ovládli to válečné pole. Kam chodí šlechtic, tam se zbrojní netáhnou. Mlynářka v tom divokém ruchu žila v poměrném bezpečí. Jeden Uher hlídal druhého, aby mu lahodné sousto nepolkl před nosem.

Nikdo z těch hostí netuší, že sličná, okrouhlá vdova rozumí jejich řeči. Odpovídal jim jen po česku. Byla řečná a švitorná a kde hbitý ženský jazyk nestačil, pomohla si posuňkem.

Přijel-li některý podnikavý Uher večer, přiváben půvabem vdovy, našel vždycky mlýn tichý a pustý, bez života. Jen čtyři psi zuřivě štěkali na dvoře u svých bud.

Po táborech Uhrů se vypravuje, že za noci v opuštěném mlýně straší.

Bardosy, králův milec a agent v záležitostech milostných, také uznávaný rozhodčí ve věcech lásky mezi uherskou šlechtou, se rozhodl, že noční tajemství mlýna odhalí. Bardosy je mladý dvořan s tváří dívčí, chytrýma očima, zkažený právě jako jeho královský pán. Trofeje sbírá raději po fraucimorech šlechticů a ložnicích dvorních dam než v tvrdém klání na polích válečných.

Do mlýna přijel s jedním služebníkem ještě pod večerem. Ten jeho zbrojný byl slovak, zove se Martin a bude mu u vdovy tlumočnickem. Mlynářka oba mile přivítala, podala na stůl chléb, slaninu a víno. Chvillemi, jak práce dovolila, přisedla ke stolu.

Zkušený Bardosy podle rytířského mravu ženě lichotí, dvoří se zaníceně. Jeho marnivé samolibosti se zda, že sladká vdova jhne. Šlechtický zvrhlík sedí pohodlně rozložen na lavici a čeká na svůj večer.

Oknem sem nahlédla už večernice. Letní opojný podvečer kolem hlavy mladého muže spřádá pavučinu svého kouzla. Bardosy vejří na ženu, polyká ji očima. Opojen vínem, večerem i blízkostí ženy, počíná blábolit nesmysly:

Večerní šero padlo rychle do jizby a zatemnilo ji. Mlynářka, zdá se, roztála:

„Vás, pane, bych možná mohla milovat.“

Odvrátila se, aby cizinci nezpozorovali krutý výsměch, který jí při těch slovech svítí z očí.

Šlechtic, když Martin tu milostnou výzvu přetlumočil, zahořel. Mínil, že by tu už dnes mohl spát.

„Ach, dnes nikoliv, ale snad pozítří,“ praví vdova, oči jí jiskří a napjatě čeká, co cizinec odpoví.

Opojený dvořan praví Martinovi:

„Pozítří? To nebude možné, toho dne bude svedena bitva. Náš Pipa všemi silami zaútočí na Znojmo, aby obležení ukončil. Všech rukou bude potřebovat, to nemohu přijeti. Ale o tom pomlč. Řekni jí, že dnes nebo nikdy. Pozítří, to je věčnost pro milence. Do té doby bych láskou a touhou po ní zemřel.“

Vdova neodpovídá. Usmívajíc se kamsi odběhla. Dlouho se nevrací.

Dlouhá je chvíle, když rozdychtěnému muži se žena vzdálí. Zdá se, že pod trámovým stropem síně čas stojí.

Strach jako nepatrný mráček prošel mimo okna jizby, dotkl se lehce šlechticových plecí. Ale ne – Bardosy je pln sladké naděje. To jen večerní chlad sem zavanul od potoka, který pod oknem buble. To jen hloupí zbrojní praví, že ve mlýně za noci straší. Ti bázlivci se mlýnu za tmy vyhýbají na sto honů.

Ale Bardosy se nebojí, směje se takovým řečem pověřivých vojáků.

Konečně mlynářka přišla. Oči jí září uspokojením. Dolila hostím vína a přisedla. Bardosy pil už nad míru, mluví naléhavě, breptá. Žínka nenápadně za hovoru projevila některý zájem o vojnu a dvořan prozradil všelicos o záměrech Pipy z Ozory i krále.

Vdova hledí šlechtici na bílou ruku, která drží číš.

„Jakou máte bílou, jemnou ruku, pane! A na mé jsou tvrdé mozoly.“

Položil číši a uchopil ji silně v zápěstí. Vymkla mu ruku. Ulekla se, až vypulila oči. Je studený jeho kotník, chladná dlaň, ledové prsty! Právě tak chladnou ruku měl krátce před smrtí její muž.

Vycítil silné zneklidnění ženy. Sám je už také vzrušen a znepokojen.

Žádá světlo.

Vyňala z troudíku něco troudu a křesala křemenem o křesadlo, aby vyloudila jiskry. Doutnající troud kladla na uhel a fouká, až zruměněla. Na hrot stojanu zatkla svíci.

„Zde máš světlo, abys na mne dobře viděl,“ smála se. „Je to moje poslední svíce, pane.“

Zase odešla.

Klapot mlýna rázem ustal. Mlýn oněměl a zpustl. Jen čtyři psi na dvoře se zuřivě rozštěkali.

Byrdosy a Martin chvíli čekají. Ale potom vyšli na dvůr. Mlynářská chasa i čeled' také kamsi zmizela. Bardosymu se zdá, že obytnou jizbou se mihl stín. Světlo tam zhaslo.

Sedají na koně. Bude lépe odtut vyjeti, než je zastihne hustá tma. Mlýn je smutná samota a cesta k Louce je ztracená, těžko ji za tmy sleduješ. Nikoho se nedovoláš. Ten zatracený mlýn opravdu vypadá jako čarodějův kadlub, z něhož za nocí se čerti rozletují po lesích a roklích a tam protivně houkají.

Záhy ráno sloužil opat prosebnou mši za vítězství.

Do chrámu jel na koni, za ním kráčí v slavnostním průvodu kanonie a řeholníci se žlutými voskovicemi. Probošt nese pastýřskou berlu. Pěvecký sbor zpíval k obřadu. Opat v mitře, převor, podpřevor i všechna kanonie v obřadném rouchu se modlí vroucně k oběma patronům kláštera i kostela, k Marii i svatému Václavu, za vítězství uherského krále a rakouského vévody.

Obě knížata, kloníce šíjí, modlí se s nimi. Ale Zikmund je zřejmě netrpělivý v očekávání příštích událostí. Neopozorně bloudí očima po ornátech kněží, po obrazech a sochách světců.

Vévoda, který nepostrádal uměleckého vkusu a citění, prohlíží svatyni. Obdivuje vzácnost okenního skla, jemné a vzdušné oblouky klenby. Proč vždycky se cítí tak nepatrným a dětsky pokorným, když dlí v chrámu? Chrám není jen budova, je to dílo ducha a touhy. Podivný je náš věk – uvažuje vladař. Čím jsou příbytky lidí temnější, čím jsou kobky žalární a hrobky kryptové hlubší a ponuřejší, tím výš touží lidský duch, tím prudčí je bažení lidské mysli po světle a jasu, po výšinách a širokém a volném prostoru. Duch, tonoucí v temnu, touží se zmocnit záře oblohy, napodobit ji ve vzdušných křivkách a v jemném kloubení chrámové klenby. Žádá si zmocnit se nekonečného obsahu záře, jasu a slávy oblohy.

Všude kolem leží mnoho dusných mrákot a tmy! Proto více světla lidem! Do výše se rozmáchnou t a zaplanout v zářivém zdroji světla, v životodárném slunci. Neboť žádných hranečnicků není v říši naděje, snů a touhy. Ta se vzpíná a letí k slunci, vtěluje se v umělecké dílo.

Umělec je zde plnitelem lidské touhy. Žádost spravedlnosti stvořila soudce a kata, vězení i šibenice. Touha vědění školu a magistra. Touha po kráse porodila stavitele, malíře a sochaře. Umělcův duch a ruka vtěluje lidské toužení do líbezného a dokonalého tvaru. Právě z toho protikladu, z hluboké tmy a touhy po světle, vyvážila tvůrčí vášeň ve stavbách i výzdobě chrámů tolik krásy, že veleba a lahoda jejich tvarů bude okouzlovat vnímavé mysli lidí po staletí.

Z oltáře pohlíží na vévodu i krále, kteří mžourají před prudkým světlem slunečním, jež sem prorazilo okny, podoba něžné gotické Paní. Ta s děťátkem v náruči pohlíží tiše a mírně na oba cizince. Zač ti dva se přišli k ní modlit? Ach – už rozumí! Ti dva muži v brokátu si usmyslili dobýti pro svou slávu a zisk toto město i zemi a přišli ji prosit o pomoc. Kdyby jim z toho kynul prospěch, ukradli by jí z náruči i to její dítě.

Když se vladaři vraceli z chrámu, vévoda zářil spokojeností a nadějí. Praví, že se cítí v Louce šťasten. Jísti u opata je obřadem a rozkoší. Trávení má zde nerušené. Chrám je dokonalý. Také sny mívá zde přívětivé a sladké.

Ten milý vévoda má přec jen beraního ducha, není-li vůbec pouhým hňupem. Nedivím se už, že mu český král utekl – zlobí se Zikmund.

Vévoda, považuje královo mlčení za souhlas, pravil:

„Obřady dnešní prosebné mše byly půvabné. Ale vítězné Tedeum sse zvony by se mi ještě lépe zamlouvalo.“

„Dočkáte se brzy, jistě pozítří, milý vévodo,“ pravil Zikmund. „Oh – tentokrát nám vítězství z ruky nevyklouzně. Zítřka, ještě před večerem, položíme pravou nohu na hlavu saně. A potom bude se pěti slavné Tedeum se zvony. A nejen v Louce, ale také ve Znojmě, u sv. Mikuláše, Michala, sv. Kříže i na Hradišti.“

Král je už unaven dlouhým obléháním a čekáním, vévodou i zhnusen opatem. Po celou dobu se nevzdalil z areálu klášterního. Bylo jeho zvykem, vstávat ráno vždycky přede dnem. Jeho dni zde byly proto pro něho nekonečně dlouhé. Co si počne dnes po celý letní den až do večera?

Dal se v Louce malovat vídeňským umělcem, jehož mu pozval vévoda. Ale nevydržel dlouho sedět, také obraz se mu nelíbil. Byla to příliš věrná jeho podoba. Dnes, kdy je před bitvou, která rozhodne o tažení válečném, nemá dosti trpělivosti a klidu. Odmítl malíři sedět. Byl náruživý milovník veselí a kratochvílí a rád je střídal.

Přítel vína a žen mohl v klášteře pít víno mohutně, ale stýskalo se mu v jeho šedých zdech, mezi mnichy a vojáky po dvorních kejklířích, tanci a ženách. Zatoužil dnes někam si vyjetí, aby poznal zdejší kraj, jeho lid a mrav. Snad Bardosy upřede nějaké dobrodružství.

Dal ho zavolati.

Praví žalostně, jako rozmazlené dítě:

„Bardosy, nudím se k smrti u opata.“

Milci se zalesklo v očích:

„Vím o sličné ženě, Vaše Milosti. Není šlechtična, ale je roztomilá a veselá, jen naši řeči nerozumí. Je k ní z Louky nedaleko, je ve mlýně u Únanovského potoka.“

Král důvěřuje vkusu dvořanovu. Přeje si tu ženy uvidět. Jen je-li cesta bezpečná?

„Od Louky až k tvořihrázskému lesu jsou jen naši. Jeden rytíř jako průvodce postačí.“

Král jede na zapřenou, v oděvu prostého uherského zemana. Doprovází jej a Bardosyho jediný paladin, ozbrojený obřím.

Ráno bylo zase sličné, takové, kdy všechno, co dýchá a žije, chválí a pozdravuje zářivé a plodivé slunce.

Jeli lehce na krásných a hbitých koních v jasu letního dopoledne. Král vydechoval spokojeně, obhlížel žirný kraj se zahradami a vinicemi. Byl právě čas, kdy božstvo slunce a plnoboká bohyně zraní se rozdělili o vládu nad zemí – i když nivy, zahrady i vinice jsou hrubě válkou zpustošeny.

Když vjeli do širokých vrat Ztraceného mlýna, uviděli Zuzanu, jak v koruně stromu trhá zralé višně. Sukni při té příjemné práci má vykasánu až ke kolenům. Mezi větvemi v sytém zelení všňového listí se blýskají bílá, oblá lýtka. Oči Bardosyho hledí vzhůru, div mu bulvy nevypadnou.

Čiperný ctitel žen skočil z koně a nabízí se, že podrží žebřík. Jako stříbrné zrní sypaly se z košaté koruny višňového stromu perličky ženského smíchu, za nimi sklouzla po žebříku hbitě na trávník žena, ještě dřív, než švihák se dotkl žebříku a mohl započít příjemnou službu.

Vdova stojí před cizinci, v ruce plný koš červených višní.

Mile je přivítala, usmála se na Bardosyho. Ten mladý, sličný šlechtic byl zde včera, mnoho zajímavého se od něho dověděla. Ale ženským důvtipem brzy vycítila, že si musí více všimnout staršího, ryšavého cizince. Důvtipná žínka si také všimla, jak sličně oděný strážný – obr – zůstal před vraty, aby střežil bezpečnost hostů a aby odehnal případné příchozí.

Velmoži nechtějí být rušeni. To nejsou obyčejní šlechticové, jací sem denně dojíždějí.

Uvedla je do jizby. Usedli a mlynářka jim podala na stůl mimo chleba a slaniny také máslo a medu, k tomu miskou smetany a talíř svěžích lesních malin.

„Jak ty lesní plody voní!“ král řka se rozhlédl jizbou a po stole.

Čistá jizba i stůl.

Líbezný jítro.

Sličná žena.

Bílá smetana a červené maliny.

„Svět je krásný, milý Bardosy,“ praví král. Vydechl rozkoší a z hluboka.

Vdova je opravdu pěkná, kyprá. Je svěží jítrem jako sladká pěna na její smetaně. Sukně jí šustí na kolenou. Na bílém krku a plných prsou zvoní stříbrné peníze. Přinesla hostům na stůl dobrou krmí a stejně sladký úsměv.

„Ta žena nemá půvabů našeho gotického věku,“ míní král, „ale je nadmíru vábná, žádoucí. Voní jako její lesní maliny.“ To pravil svému druhu maďarsky. Maliny mu zachutnaly. Jako chlapec jedl je plnou hrstí.

„Dobré krmě, jak vidím, u tebe nechybí,“ obrací se k ženě po česku, přehlížeje v dobré míře stůl a čichaje k slanině, chlebu, k malinám i smetaně.

Vdova byla na chvíli překvapena. Diví se, jak ten starší, uhlazený šlechtic nakadešené brady hbitě hovoří jejím rodným jazykem jako pražský dvořan. Zbystřila ostražitost, zaváněl jí podivně.

„Ale váš druh nemluví po česku?“ vyptává se.

„Nikoliv, je v této zemi poprvé. I kdyby mluvil, neměla bys z toho užitku. Je ženat. Proti jeho vůli oženil ho jeho otec v jinošském věku se šerednou, žárlivou a hubatou šlechtičnou.“

„Ach, chudák,“ politovala ho útlocitná žínka.

Host se znovu diví množství dobré krmí. Hle – to všechno uherští jízdní nedovedli ještě vyslídit? Říkali mu přece, že v okruhu dvaceti mil není už obilného zrna, kohouta ani berana.

„Pánbůh nám požehnával a máme dobrou skryš, kde naše krmě je bezpečna před vašimi slídiči. Jinak bychom umřeli hladu. Práce ve mlýně za vojny není, mleči do mlýna nejedou, vaši jim berou na cestách zrna, vozy i potahy. Bůh ví, co všechno ti vaši lidé v okolních vsích už spolykali. Vyžírají oni i ten náš král všecek kraj jako hladové kobylinky. Věší sedláky pro každou schovanou ovci i slepici.“

„Nebojíš se, ženo, sama trestu?“

„Někdy se bojím, pane. Ale strach nasycuje jen chvíli, najísti se ho nemůžeme.“

Přihlíží účastně, jak cizincům chutná.:

„Přicházíte jistě z louckého kláštera, to vám bude chutna. Opat vás jistě špatně krmí. Je to zbožný a úctyhodný muž, ale naši sedláci ho nemilují. Ustavičně on i jeho řeholníci jim kážou o zhoubnosti obžerství vínem, také je nabádá, aby se nepřejídali masem a lahodnou krmí. Promlouvají k nim neustále o příhodnosti postu a střídmosti, jaké užitky přinášejí tyto ctnosti každému, kdo je pěstuje. Opat káže, že nejvydatnější a nejvýživnější je prý černý chléb, zeliny z kopřiv, zvláště mladých a jako nápoj zdravá, čistá voda. Možná, že opat má pravdu. Ale můj nebožtík muž na ta kázání zlořečeně broukal. Slyše ty promluvy, vzpomínal na svého moudrého a zkušeného děda, který říkal: Když vám panská vrchnost káže o odříkání

a postu, o výživnosti zelných polévek a kopřivových bylin, budujte rychle dobré a pevné skrýše. Brzy si přijdou po zuby ozbrojeni pro vaše maso, slaninu i víno! Můj muž jako mlynář,“ pokračovala mlynářka, „suchý chléb nerad jídal, požívání zdravých bylin si neoblíbil a nejraději slaninu a maso chroupal. Však o jeho pohřbu dával jej opat Jan za odstrašující příklad, jak do choroby, ba i smrti může uvést člověka nemírné požívání masa a pití vína. Neboť právě takové požívání masa podporuje množení zlostných červů, kteří rozežirají střeva i vnitřnosti a člověka hubí. Tak právě a nejinak zahubili prý červi krále Herodese, jakéhos ukrutného a prokletého pohana. Nedlouho před smrtí postavil můj muž dobrou skrýš. Bylo to poslední a nejlepší jeho dílo, jaké za svého života vykonal. Vojna mu dala za pravdu. Držel v choré hlavě selskou opatrnost po svém dědu, který také říkal: Víno vrchnosti kradené je lahodnější a chléb skrytý libější!“

„Kde je tvoje skrýš?“ uhodil náhle host.

Žena se rozesmála, knitem se roztočila v bocích, že to bylo neuvěřitelné při jejich objemu a šíři a nakonec ukázala hostu jakés místo.

Kdyby sám nebyl veselý prostopášník, byl by se asi zarděl. Ale vybuchl v smích. Bardosy, ač dobře nerozuměl, se začervenál. Ale vida, že král trvá v dobrém rozmaru, upokojil se.

Král vyzvídá:

„Co se mazi lidem říká o sporech a válkách obou markrabí, co o uherském králi?“

„Markrabí Prokop a Jošt? Jsou to naši vladaři. Naše knížata se vždycky svázila, to je už v české krvi. Och – naši se dovedou potýkat mezi sebou, až z krčmičky nejen saze, ale i trámovi lítá. Ale naše země a náš lid má život tuhý, ty nedokáží ubít ani vlastní knížecí vladaři. A nám bez těch pútek bylo by snad i smutno. Ale cizí ať se nám do našich sporů nepletou! Co u nás pohledává váš král a ten Rakušan?“

„Náš král Zikmund není přece v této zemi cizincem. Je českého krále syn.“

„Nevydařil se svému císařskému otci. Je chvalitebné, že omlouváte svého krále. Ale, pane, kdyby ten usedl u mého stolu na vašem místě, jednu bych mu podala místo medu a smetany!“

Mlynářka má věru ve zřítelnicích šlehavé ohně.

Hostu se objevil na rtech úsměv. Liboval si velmi ve vzrušení žen. Velebil úmysly a záměry svého krále:

„Je to syn velikého císaře a českého krále Karla. Miluje český lid více než král Václav a přeje mu jen dobré.“

„Vrší pravdy neutopíš, cizinče, pravda vypluje vždycky na vodu a na světlo denní. Věrolomného Zikmunda, bratra našeho krále, označují samy jeho skutky.“

Ani při této řeči, kupodivu, se nevzrušil.

Zdá se dokonce, že se příjemně baví. Liboval si v takových podivných situacích a tuto shledával dokonce žertovnou. Dnešní dobrodružství počalo tak líbezně, nedá se vzrušit hněvem. Naopak, kochal se novým prostředím a v blaženosti dne tak slunného a příjemného, také v očekávání ukončení obléhání a zítřejšího velkého vítězství. Rozložen na lavici, smál se bezstarostně jako chlapec a bavil se v plném pohodlí.

Žínka vyzvídá na cizinci:

„Říkají o vašem králi, že když přijel do Hor Kutných, nesebral tam jen královské poklady, ale také žádal, aby mu měšťané nosili na hrad svoje dcery jako vonné květiny? Váš král má prý povahu kozlí? Po ženách jen hoří, cizoložstva tisícera se dopouští?“

„To je česká pomluva! Vymysl některý pražských kněží – těch novodobých mravokárců!“ zlobil se na oko cizinec.

„Náš král je ctnostný a velmi zbožný. Právě nyní všechny dny i večery se modlí v klášteře louckém s nábožným opatem Janem. Ale ovšem jako muž v nejlepším věku je

ctitelem sličných žen. Zatouží-li po některé, miluje horoucně a zpravidla bývá vděčný a štědrý!“

„A zda je také věrný?“

„Zajisté. Jeho věrnost je příslovečná.“

Rozhodl se vyzkoušet také u této vdovy své svůdnické umění. Měl dar, znásilňovati ženy očima a jazykem. Mámením lstivých očí s lichotivými řečmi dovedl uspati silné a bdělé muže, tím snadněji ošáliti slabou ženu. Ovinul jí hlavu mlhou lichotek a potom propaloval žhavými blesky, laskal a něžně hladil. Ještě prý žádná neodolala jeho svůdnickému umění. Vypravuje se o něm nejen v Uhřích, ale i po všech evropských hradech: za válek proti Turkům dal stíti dvaatřicet zajatých muslimských pašů. Později v jednom boji sám byl Turky jat. Byl dán do vězení v domě vdovy, jejíhož muže dal popravit. Ta přísahala tureckému bohu za svého muže krutě se pomstít. Ale uherský král výmluvností úst a lstivých očí, přívětivostí i svým chováním brzy dosáhl její přízně a ona sama mu pomohla k útěku.

Pozval žínku, aby si k nim přisedla. Přijala dvorné pozvání.

Vzal ji otecky a jemně za ruku. Vedl s ní zprvu řeč křehce důvěrnou o jejích denních zájmech a starostech, později naléhavou. Byl přesvědčen, že má co činit s žínkou frejnou. Kladla dlouhé brvy stydlivě přes oči, aby zakryla výsměšný oheň. Nepatrně kývla hlavou a šeptla:

„Přijedete zítra?“

„Oh, zítra nikoliv, zítra nebude na milostné kochání času a pozítří budeme za horami, na cestě k Praze,“ uniklo mu.

Zdále se hořet nedočkavostí. Ale dnes má nutnou práci. Snad přece jen zítra?

Král se obrátil k Bardosymu a praví cizí řečí:

„Snad bys mohl zítra, po vítězném boji, přivést ji do Znojma? Zítra do večera porazím toho Suchého Čerta a vtáhnem do města. Věci tam uspořádá vévoda a opat. My sami vyrazíme ihned pozítří k české hranici.“

Ale hned sám zamítl tu myšlenku. V dobytém městě nebude klidu, budou slaviti, večere, povinnosti vladařské.

„Přivedeš ji ještě dnes večer na opatství!“

Znovu se věnoval milé žínce, která jeho úsilím se zdá býti podivně vzrušena. Je nepokojná, často vzhlíží oknem k blízkému lesu, ale zdá se plna ženské pokory.

Vilnému králi oči planou už chtivě. Obrací se znovu k Bardosymu:

„Ještě dnes večer musím okusit té ženy. Má v očích zváštní kouzlo. Každá žena, můj Bardosy, má v těle krev a srdce. Ale tato má k tomu ještě sílu, plameny a žár.“

Když se loučili, položil vilné, zakalené oči na její. Ona jeho těžký pohled unesla. Ale když ze světnice zmizeli, zasmála se spokojeně jako mladé hříbě.

Král a Bardosy na zpáteční cestě k Louce spolu rozmlouvají:

„Chytrá žena,“ míní Bardosy. „Podezřívají ji někteří naši, že vyzvídá pro Suchého Čerta.“

Král se poněkud znepokojil, snad mluvili před ní zbytečně mnoho. Ale zavrhl podezření:

„Nerozumí přece maďarsky. Ta žena nás upřímně nenávidí a stejně upřímně to říká. Je příliš prostá, než aby si ze zrady učinila řemeslo. Myslím, že je pravdivá ve svém hněvu, ale beze lsti. Tak si nepočínají vyzvědači. Ti lichotí, pochlebují, aby v příhodný čas uštkli.“

Sám se přece vyznal v umění přetvářky znamenitě.

„Jest ale ve své prostotě žensky svůdná. Má u sebe mnoho svěžesti, jak jarní květina na lučině. A přece je už zralou ženou. Je z těch, které i ve ztalem věku voní svěžestí a zdravím. Přivábí k sobě i náročné muže. Přál bych si dát jí syna, byl by to zajisté sličný a silný panic,“ pravil marnivě a samolibě.

„Ale, bohužel, říkali by mu jen panchart. V tom mají královny, milý Bardosy, před námi znamenitou a nezaslouženou výhodu. Všichni jejich synové budou legitimními princí.“

Král je v dobré míře, těší se už na své sousto. Ve svěžím rozmaru hovoří s milcem o četném mužském potomstvu, jehož sic ještě nemá, ale které přijde. Vybuduje pro ně velikou říši.

Odmlčel se a zasníl. Už v dětském věku byl zasnouben s Kateřinou z Nürnbergu, ale nedošlo k sňatku. Oženil se s Marií Uherskou, ale mladá choť brzy zemřela a on je už dvanáct let vdovcem. Zůstává jí. Nikoliv z lásky k Marii, ale pro své pohodlí. Musí vyhledat nevěstu, aby mu dala dědice království i Říše.

Když mu na klášterním dvoře milec pomáhal z koně, praví:

„Nezapomeň, milý Bardosy, dnes večer mi tu žínku přiveď.“

Pod večerem, když srpnové slunce klesalo k západu, na stráni nad Ztraceným mlýnem z dubového klečí vyletěl jako blesk vlk.

Ne – to není vlk – to je Ostříž. Jako šipka se kmitá hbitě od lesa po šedých polích. Letí jako vítr. Napřed protažený čenich, hlava a za ní hadovitě natažený ušlechtilý trup. Kmitajících nohou není ani vidět. To Ostříž silou všech pružných svalů se žene k hradbám města. Ale i za nejrychlejšího běhu pozorně sleduje svou cestu i okolí. Volí polní ouvratě, kde je kryt keři a obilím. Dobře si pamatuje, jak oněhdy poblíž Lesky u znojemského lesíka cizí muži po něm vystřelili několi šípů, když pílil k městu a když se ráno vracel ke Ztracenému mlýnu. Ostříž neví, že uherští jízdní vystřelili po něm více pro zábavu než z podezření. Nevěští v toulavém psu nijaké nebezpečí.

Ale Ostříž ví, jak je v městě toužebně očekáván. U Horní brány štěká a kňučí. Fortnýř a jeden se strážných rychle vyskočili a otvírají mu malou portu. Vítají psa s úctou a pozorností jako velmože, hosta toužebně očekávaného.

V husté srsti na hrudi má Ostříž přivázanu škartu. Tu nese strážný ihned na hrad. Pes s vyplazeným jazykem běží za ním. Ostříž se zachvívá radostí, když vidí svého pána, skáče mu předními prackami na hrud'. Zatímco pán jej jednou rukou hladí a lechtá za ušima, v druhé drží list a čte.

Na tváři mu svítí úsměv. Zřejmě je velmi potěšen zprávou, která došla. Ostříž byl stejně spokojen, pochutnal si na kousku koňské pečeně. Taková byl jeho večere. Ráno jej očekává v lesní rokli pod Dýchavcem snídaně ještě chutnější: Půle křepelky, pečená na žhavém kameni. Ostříž nesmí chutnou snídani zmeškat, ještě za tmy musí vyrazit zas k Ztracenému mlýnu. Je ostražitý, když se tam vradí. Nemiluje lidi, kteří po něm střílejí, jak jej uvidí.

Jak se přibližuje večer, vede Bardosy, králův ocasník, milec a agent v diskrétních záležitostech, deset jezdců a jednoho osedlaného koně do Ztraceného mlýna.

Žínka vyběhla na dvůr, pospíchá uvítat cizince i jeho průvod. Uvádí všechny do jizby. Zdá se hořet nedočkavostí.

„Věru, krotká slepice,“ hučí Bardosy.

„Půjdeš s námi!“ praví ostře a pánovitě, ukazuje na osedlaného koně. Slovák Martin opakuje rozkaz její řečí.

„Jen co zažnu světlo, potom se oděju.“

Vyňala z výklenku nádobu s troudem. Tře kámen o křesadlo, konečně po chvíli zažhla louč. Po zemi i stěnách jizby se rozprostřel radostný pruh světla.

Omlouvá se, že svíce už nemá. Zatkla louč do držadla nad stolem, posadila Bardosyho i jeho zbrojné na lavici a odběhla do komory, aby se oděla na cestu.

Uhří se baví mezi sebou.

„Půjde to bez obvyklých slzí,“ směje se dvořan.

Ale ta žena se dlouho z komory nevrací, louč už víc jak z půle vyhořela, venku je tma. Večernice zase nahlíží oknem do hostinné jizby. Bardosy vstává a klepe korbáčem na dveře komory. Žádá netrpělivě, aby si pospíšila.

Nikdo se neozval.

Mlýn dosud šel a klapal. Najednou zmlkl. Klapot ustal jako přet'at ostřím sekery. Uši lidí, uvyklé klapání, se zbystrily. Mlýn zarazil a mlčí jako nebožtík. V jizbě, na dvoře i kolem stavení je ticho, pusto.

Němé, tíživé ticho se navrstvilo v jizbě, v mlýnici i v okruhu stavení. Je smutno najednou v mrtvém mlýně. Slova odumírají zbrojným na rtech. Přece jen dobře slyšeli:

V tom Ztraceném mlýně za nocí vládnu strašidla.

Uhři vnikli do komory. Je bez hospodyně, prázdná. Prohlízejí stěny, truhlice, strop i podlahu. Hledají tajný východ. Tlukou do nich jílcí i ostřím mečů. Protom prohledali mlýnici, klenutou předsíň, slup, běhali kome haltýře, po sklepích, meči sekali v mlýnici do koše. Ale hledej si hbitou žínku, létavou jako holubice – ve mlýně, po úvozech, snad i po lesích. Jistě unikla oknem do lesa.

Bardosy vytušil lest. Bojí se hněvu a výsměchu králova. Rozzuřil se, až mu krvavá červeň polila čelo i krk.

Zapalte ten prokletý mlýn. To bídné doupě, tu českou čertí jeskyni!“

Vyřítili se ven, návratím na humna, kde je stoh slámy a nad ním suchý šindel střechy. Čekají jan na posledního, který ještě hledá v jizbě troud, křesadlo a louče.

„Zatraceně! Všechno to odnesla pryč ta čertova nevěsta!“

Zbrojný pospíchá za druhy, hledá v míšku křesadlo svoje. Pověřiví jezdci už sedí v sedlech, čekají jen až rudý kohout vyletí na střechu a zakokrhá.

„Oh – co to?“

Strašné ječení letí sem z lesa, z dubí, olší. Stráž a les odpovídá, vrací ten skřek ozvěnou. Čtyři psi na dvoře se zlostně rozštěkali. Když jezdci slyší to hrozné skřečení a vytí, přeletěvší tmou z lesa, křížují se na koních.

Ten, co loudí křesadlem oheň, se chvěje. Křesadlo mu vypadlo z ruky.

Hněv i strach lomcuje Bardosym. Je bledý a siný.

„Zapal rychle, sketo, zbabělče!“

Proud svištivých šípů projel vzduchem. Tři z nich se zaryly do těl jezdců.

Uhři přechají. Kopyta koní duní, na cestě víří prach, na poli vrhají daleko za sebou rozrytou prst.

U cípu starého a vysokého lesa, kde prašná cesta se zatáčí k Suchohrdlům a k Louce, se vysapaly z lesní temnoty živé přízraky jiných jezdců. Jejich koně supí. Půlkruhem zaskočili Uhry a uzavřeli jim cestu.

Po chvíli bitevního ryku všichni Uhři i králův dvořan a milec Bardosy leží na cestě i podél ní v trávě. U hlavy každého kaluž krve.

V tom čase, kdy uherští jízdní pátrali po ztracené vdově a kdy u klínu starých smrků vzplanula krátká, ale divoká a krvavá seč, Ztracený mlýn nebyl docela opuštěn. Z vikýře šindelové střechy pokradmu sledují počínání Uhrů dvě zvědavé oči. Starý sekurník Kuběna, toulavý mlynářský pavouk, pozoroval zaujatě, jak jízdní pobíhají po mlýnském dvoře, hledají kohos, klejí v cizí řeči a pokoušejí se zanítit troud, aby ohněm zničili mlýn.

Starý zkušený sekurník vytušil z počínání cizích jezdců, že mlýnu ijemu hrozí nebezpečí. Bojí se těch jezdců, věru nerad by zde zpstal na pospas plamenům. Je už prací i věkem zkušeného těla, přemýšlí, jak by unikl nebezpečí. Ale divoké ječení neznámých hrdel, šípy přiletěvší z lesa a zuřivý štěkot psů jej znovu přibily k vikýři. Sytí svoji neukojitelnou zvědavost podívanou, o níž bude moci do své smrti vyprávět všem mlečům i chasníkům po všech mlýnech Podyjí a Jihlavy. Sleduje s údivem ryk krátké, ale krvavé bitky u smrčiny. Och – jaký to byl hrozný ryk boje! Jeden po druhém Uhři padají z koní!

Starý Kuběna je vypravěč proslulý po šalandách. Jeho obrazivost je neohraničená, po všem kraji slavně proslulá. O tom podivném měsíčním večeru vyprávěl takto všem uším, které byly ochotny mu naslouchat:

Jak Uhři zuřivě prohledávali mlýn, jak jej chtěli ohněm zničit, jak byli zaskočení u cípu lesa našimi a do jednoho pobiti. A když ta krutá seč konečně utuchla, viděl, jak na stavidlo mlýnského náhonu pomalu a lehce se vysunul z vody stín – jako přízrak. Patrně vodník, jenž tu podle vyprávění mlýnské chasy každého večera dlouhověděl, aby si pokojně vyslechl večerní žabí kantátu.

Ale toho podivného večera i žáby zalezly, u rybníka i náhonu bylo ticho. Jen psi ještě vyli a skučeli.

Stín na stavidle se obrátil k lesu a chrčivě, skřehotavě se zasmál. Chvilí pohlížel do dálek, ke stráni. Broukal si, šklebil se jako starý satanáš.

Zvedl těžce starou hlavu k nebi, kde plul siný měsíc a chvěly se hvězdy v poklidu letní noci.

Starý vodní bručí, potom zpívá, kvílí, skřehotá:

„Ztichni, Reku, Ohánko, Sokole, Perune! Starý samotář chce zpívat!“

Psi rázem ztichli.

„Jsem stár, zkrúšen a zchromlý vodami. Bolí mne v starých kostech.

Jsem sám.

Můj mladý druh dlí daleko u velikých vod, příliš daleko, aby mne potěšil svou hrou.

Jsem vyvržen rpo stáří do velikých vod jako starý, ubohý pes.

Nemohu uhlídat ani této malé, bídné tůňky a samoty.

Neuhlídal jsem mladice, které se koupávaly v mé vodě rozveselovaly starce mladým smíchem. Odvedli je mladí chasníci do vsí, kde je ty dívky oblažují jako manželky, rodí jim a chovají děti.

Neuhlídal jsem ani sličné ženy, radosti mých starých očí, na niž se dívat bylo mi potěšením. Miluje ji muž, který sem přijel z dálky na koni. Ten ji hlídá a jednoho dne odvede do své chalupy.

Jen bílé lekno, záhon poměnek, hejna hravých hořavek a ouklejí zůstaly mi potěchou. Jen za tichých nocí zpěv žabí a svit měsíční mne starého opájí.

Můj bratr měsíc na nebi mi svítí. Miluji jej –neboť jest právě mrtev a sám jako já.

Ještě čtyři sta let čekání na konec.

Čtyři sta let se musím dívat, jak se lidé milují a nenávidí, hospodaří se zrnem a chlebem, vraždí se pro sousto. Jak se děti rodí, starci umírají. Jak mlýn přijímá, drtí, dává a vyvrhuje.

Ale potom starý mlýn zajde, ustoupí jiným.

Vyschne koryto rybníční. Štěpy odumrou. Mostnice shnijí. Starý jez bude rozmetán. Vrata vypadnou z čepů. Kde je mlýnice, šalanda a stáje, tam rumiště zaroste bodláčím, lopuchem a ostružinou. Jen tam, kde se smála mladá chasa, bude zpívat kos. Tam, kde je jizba a postel, u níž se žena obnažila, vyrosta břízka šumivá.

Až se mlýn rozpadne, potom zajde i království vodníků.

Jak bídný kout! Ale běda! Já jej přece tolik miluji!

Jsem stár a sám!“

Slova odplynula, jen slabé chrčení stoupá z hrdla. Voda nad stavidlem se do široka rozčerila. Ale také ona usne, aby do sebe pojala obraz olší a jasného měsíce, který za sebou vede stáda hvězd.

Kolem mlýna po šíři všeho údolí se vrství tma a ticho. Také starý Kuběna se složil do sena. Mlčí a přemýšlí o tom, co viděl a také o vodníku, kterého neviděl, ale bude všem chtivým uším, starým i mladým, o něm vypravovat. Ani pták na větvi té noci nezatikal. Ticho bylo úplné, hluboké. Obloha je vysoká. Po ní proplová siný kotouč a poplašeně blikotají jiskry hvězd. Až do rána mlýn zůstával němý a pustý.

Ztracený mlýn, toť tajemná díže čarodějnickova.

Ale kdo zde míchá kopistí? – přemýšlí Kuběna. V polosnu zpívá píseň starého vodníka. Není ta vodníková píseň také jeho, Kuběnova, staré šedé mlynářské myší? Přemýšlí o podivných a vzrušivých dějích, jichž byl svědkem a konečně usíná.

Do svítání někdo odklidil od cesty mrtvoly Uhrů.

A potom vyšlo slunce, které vypilo vláhu krve z prachu cesty.

Les zpívá dále po svém a dumavě v ranním srpnovém slunci.